

SABAHETA GAČANIN

Literarna pisma Nergisija kao izvor za rekonstrukciju biografskih i društvenih okolnosti u 17. stoljeću

Apstrakt: Munšeati (literarna pisma), iako prvenstveno književna forma, značajni su izvori za opću, kulturnu i političku historiju društva. Po svom sadržaju i stilističkim vrijednostima najzanimljiviji su *munšeâti* iz 17. stoljeća, u kojima autori prenose vrijednosti osmanskog kulturnog koda. Među njima su čuvena pisma kadije Muhammeda Nergisîja, čiji sadržaji posredno ili neposredno nude raznovrsne podatke o strukovnom, kulturnom i društvenom kontekstu prve polovine 17. stoljeća. Na osnovu Nergisîjevih pisama, ali i njegovih djela, mogu se rekonstruisati biografske, kao i društvene okolnosti koje su odredile njegovu karijeru. Mreža korespondencije koju je Nergisî razvio može se uzeti kao primjer probijanja u ulemanskom staležu u stalnoj potrazi za patronatom, a njegova pisma – spoj erudicije i talenta – kao model karijerne valute u uspinjanju na kadijskoj ljestvici.

Ključne riječi: pisma, 17. stoljeće, patronat, Osmansko Carstvo, Muhammed Nergisî.

Abstract: Munsheats (literary letters), though primarily literary form, are important sources for the general, cultural, and political history of a society. The most interesting are the 17th century munsheats, in which the authors reached the stylistic peak by conveying all the values of the Ottoman cultural code. Among them are the letters by the famous qadi of Muhammed Nergisî, whose content directly and indirectly provides a variety of information on the vocational, cultural and social context in the first half of the 17th century. Nergisî's letters as well as his works may be used to reconstruct both biographical and social circumstances which defined his career. The correspondence network Nergisî built may be taken as an example of penetration into the class of ulamâ in a constant pursuit of patronage, and his letters – a blend of erudition and talent – as a model of career currency ascending on the qadi ladder.

Key words: letters, 17th century, patronage, Ottoman Empire, Muhammed Nergisî.

Epistolografija – inšā

Pod terminom *inšā* (*inšā*) općenito se podrazumijevalo pisanje zvaničnoga ili privatnoga pisma, kao i pravila koja se pri tome primjenjuju. Autor *inšā* tekstova naziva se *munši* (*munši*). U dugom periodu islamske kulture nastajale su zbirke koje su sastavljali zvaničnici ili književnici, a u klasičnoj književnosti postalo je tradicija prikupljanje zbirki koje sadrže primjerke lijepo sročениh pisama s ciljem unapređenja znanja i vještine u toj oblasti. Takve vrste zbirki pisama nazivaju se *munšeât* (*munšeât*).¹ Inšā proza je koncipirana i doživljavana kao oblik umjetničkog stvaranja koji postavlja vrlo visoke izazove, jer je to bila rimovana proza, prenapučena arapskim i perzijskim vokabularom na račun osmanskog turskog, pa su time bile teže za razumijevanje nego druge vrste osmanske književne proze.² Komplicirani stil umjetničkog izraza zastupljenog u književnoj prozi 17. stoljeća utjecao je i na inšā književnost, koja razvija specifičan stil, kompleksnog i teško razumljivog jezika, prepoznatljivog i cijenjenog u kulturnim krugovima. U inšā stilu svjesno je favorizovana estetska funkcija zato što su ga producirali samo najobrazovaniji te oni koji su tim putem tražili dobro namještenje u sultanskoj službi.

Vrhunac inšā proze 17. stoljeća

Obrazovane Osmanlije vrlo su ozbiljno shvatale korespondenciju. Pisma istaknutih stilista (*munšija*) često su prepisivana i sastavljana u posebne zbirke (*munšeât*). Ova su pisma uglavnom depersonalizirana izostavljanjem imena adresata i datuma, premda se ta vrsta podataka lahko mogla pronaći u drugim izvorima. Međutim, ove zbirke sadrže obilje drugih zanimljivih podataka.³ Među njima su najzanimljiviji *munšeâti* iz 17. stoljeća, koji stilistički najefektnije prenose vrijednosti osmanskog kulturnog koda. Pažnju su posebno privukle zbirke pisama najistaknutijih inšā autora i pjesnika iz 17. stoljeća: Ganîzâde Nâdirîja (u. 1626), Vejsîja (u. 1627), Azmîzâde Hâletîja (u. 1630), Okčuzâdea (u. 1630), Muhammeda Nergisîja (u. 1635), Sari Abdullaha (u. 1660) i Nâbîja (u. 1712),⁴ o čemu svjedoči postojanje velikog broja prepisa njihovih *munšeâta*. Posebno se ističu pisma nadarenih *munšija* Nergisîja i Vejsîja, čija se inšā proza smatra stilističkim remek-djelom. Ti su autori sabirali svoja pisma u zbirke kao što su pjesnici sabirali svoje pjesme u divan. Privatna korespondencija i kasnije nastale zbirke pisama s namjerom 'publikovanja' cvjetale

¹ Durmuş 2000, 339.

² Vidi o inšā u *Tadbkirat al-mulûk*, Minorsky (ed.) 1943.

³ Haksever 1998, 73-86.

⁴ Uzun 2006, 18-20.

su u strukovnom takmičarskom okruženju početkom 17. stoljeća.⁵ Dobro pismo nije bilo samo sredstvo komunikacije već i sredstvo demonstracije literarnog umijeća autora, njegovog društvenog položaja i njegovih strukovnih aspiracija. To je bila njihova 'karijerna valuta', koja bi kao podnesak trenutnom ili namjeravanom pokrovitelju bila s namjerom ličnog ili društvenog probitka ili, naprosto, idejna motivacija. Prepisivanje zbirki pisama i nakon autorove smrti bilo je višestoljetna (od 16. do 19. stoljeća) praksa. Te su zbirke postajale stilski egzemplari na osnovu kojih se savladavala tehnika stilski raskošne korespondencije, što potvrđuju nepromijenjeni stilski obrasci.⁶

Jedna od najzanimljivijih i najprestižnijih zbirki stiliziranih pisama iz 17. stoljeća je zbirka (medžmûa) šejhul-islama Zekerijâzâde Jahjâ-efendije, u kojoj su skupljeni *munšeâti* šest istaknutih inšâ-stilista.⁷ Šest autora iz te zbirke bili su savremenici, koji su očigledno pripadali književnoj eliti. Dvojica su dostigla položaj kazaskera (vrhovnog sudije) Rumelije, drugi po redu najviši sudski položaj; trojica su bili kadije, profesionalno i književno istaknute ličnosti; dok je jedan bio bivši nišandži u sultanovoj pisarnici. Međutim, nisu svi savremenici imali laskavo mišljenje o spisateljskim potencijalima autôrâ iz ove medžmue. Atâ'î Nev'izâde u svom biografskom leksikonu,⁸ sarkastično se osvrnuo na njihove literarne napore koji imaju za svrhu karijernu promidžbu i uspon. U toj grupi izuzet je samo Muhammed Nergisî,⁹ koji je kao istaknuti inšâ-stilista svojim proznim i poetskim opusom bio predstavljen u gotovo svakoj klasičnoj antologiji i osmanskim tezkirama.¹⁰

Takve zbirke privatnih pisama morale bi biti vrijedan izvor za razumijevanje sofisticiranih aspekata socijalne i kulturne historije muslimana i drugih naroda koji su egzistirali u velikom kulturnom konglomeratu Osmanskog Carstva. Time najprije podrazumijevamo *munšeâte* s prostora Bosanskog ejaleta i njegovih susjeda, a posebno imajući u vidu najpoznatijeg *munšija* Muhammeda Nergisîja iz Sarajeva.

Nergisijeva pisma i rekonstrukcija biografskih okolnosti njegovog života

Nergisî je među *munšijima* bio glasovit, a njegova literarna pisma stekla su književnu slavu. Međutim, ta pisma pored svoga umjetničkog karaktera, kao i druga

⁵ Woodhead 2007, 57.

⁶ Orhan Gökyay analizirao je 70 zbirki pisama iz različitih perioda u kojima su jedva zamjetne stilske i jezičke razlike. Gökyay 1974, 17-23.

⁷ IÜK, *Munšeât Meğmûasi*, TY 1526.

⁸ 'Atâullâh 'Atâ'î Nev'izâde, *Zayl-i Şaqâ'iq*, biografski leksikon.

⁹ Niyazioğlu 2017, 26-29.

¹⁰ Şeyhî 1989, 21-22.

njegova prozna djela (*Hamsa*), otkrivaju i nepoznate detalje iz Nergisîjeve biografije i karijere, na osnovu kojih se može rekonstruisati njegov životni i profesionalni put, kao i njegov književni afinitet.

Pažljivom analizom Nergisîjeve zbirke pisama (*Munšeât*), koju je on lično ispisa¹¹ vidimo da je on svojoj zbirci napisao Uvod (*Dībāġe*), što je karakteristično za prozna djela a neuobičajeno za ovu vrstu zbirki. U daljem slijedu Nergisî je uvrstio pisma važnim državnim ili ulemanskim službenicima, kao i korespondenciju svog prijatelja Kafzâde Fâizîja te pisma prijateljima iz istog društvenog ili strukovnog nivoa. U pogledu redosljeda pisama nije utvrđen red prioriteta već je sam autor napravio raspored koji slijedi hronologiju njegovih aktivnosti. Pisma i u ovoj zbirci, kao i u ostalim zbirkama, nemaju eksplicitno vremensko obilježje. Većina se može približno datirati preko spominjanja autorovog ili adresatovog položaja u vrijeme pisanja pisma te, što je manje vjerovatno, prema navođenju nekog specifičnog događaja koji je iziskivao da se napiše pismo ili je u njemu spomenut. U svim ovim pismima susrećemo topose prijateljskog raspitivanja i komentaranja, redovno su prisutne čestitke za novopostavljenje (*tehniyyet*), predstavke o profesionalnim razočarenjima (*şikayet*) te u najrazličitijim oblicima zamolbe i preporuke za lično ili napredovanje šticienika.

Njegovo ime je Muhammed, odnosno Mehmed, kako su to Osmanlije čitale, i rođen je u Sarajevu. O godinama rođenja Nergisîja može poslužiti navod iz njegovog pisma Vejsîju, u kojem mu veli da [...] *tokom pedeset godina lutanja po svijetu, osjetio sam promjenjivost sudbine, ugodna iznenađenja i mučne neprilike* [...] (*Munšeât*, 73a) S obzirom na to da se s Vejsîjem sreo u Skoplju na proputovanju za Elbasan 1034/1624-5. i da su se mogli dopisivati dvije do tri godine, jer je Vejsî umro 1037/1628¹², možemo pretpostaviti da punih ili nepunih 50 Nergisîjevih godina iz pisma ukazuje na rođenje oko 988/1580. godine.

Pošto je pripadao kadijskoj porodici Nergiszâde, uzeo je mahlas Nergisî. Njegov otac Ahmed Nergis(î)zâde također je obavljao službu kadije u Istanbulu, kao i u drugim rumelijskim gradovima, pa i u Sarajevu gdje se Muhammed rodio.¹³ Autentičnost ovih biografskih podataka potvrđuje i sam Nergisî navodeći u Uvodu *Munšeâta* [...] *poznat po imenu Nergiszâde, postao kadija kao i njegov otac, nije imao pokrovitelja zbog čega je mnogo muke vidio u svom životu* [...] (M 5a-5b)

¹¹ Autograf Muhammed Nergisî, *Asâlibu al-makâtib* ili *Munšaât*, Istanbul, TSM, Revan 1056. Dalje oznaka M.

Prevodi i analize pisama iz ove i drugih zbirki su objavljeni. Vidi: Gačanin 2018.

¹² Kaya 2013a, 76.

¹³ Šabanović 1973, 226-240.

Prema navodima istraživača Ö. Aküna, koji je podatke o Nergisîju prikupio iz drugih izvora, on je započeo svoje školovanje u Sarajevu, a usavršavanje u kaligrafiji i pisanje nastavio u Istanbulu.¹⁴ Nergisî o tome navodi da se zbog izrazito teških finansijskih problema morao baviti pisanjem [...] *da je bukete koje je sačinio od cvijeća značenjâ i stihova koje je pobrao hodeći putem mišljenja i razmišljanja stavio na poslužavnik nudeći ih uglednicima.* (M 6a)

Iz ovih redova razaznajemo da pod putevima mišljenja i razmišljanja podrazumijeva usavršavanje karijere, jer se u potrazi za boljim finansijskim uslovima 1601. godine zaputio u Istanbul i priključio administraciji rumelijskog kazaskera Kafzâde Fejzullâh-efendije, čuvenog stiliste, koji mu je obezbijedio mjesto sudijskog pripravnika (mulâzima).¹⁵ Kod Fejzullâh-efendije učio je kaligrafiju, pa je pored svog stručnog obrazovanja iz juristike, studiranjem kaligrafije nesumnjivo upotpunio svoje obrazovanje iz islamske kulture. Tako je Nergisî postao dio grupe kadija koji su pripadali administraciji Kafzâde Fejzullâha sve do njegove smrti.

Smrću njegovog pokrovitelja Kafzâde Fejzullâha 1020/1611. godine¹⁶ Nergisî zapada u finansijske teškoće i izvjesno vrijeme čekao je na novu službu. Pisao je rumelijskom kazaskeru Kethoda Mustafi,¹⁷ ali očigledno bez uspjeha. Našao je novog pokrovitelja, Hodžazâde Abdulazîza-efendiju,¹⁸ rumelijskog kazaskera (1611-1614), koji je pripadao vrlo moćnoj i uticajnoj ulemanskoj porodici Hodžazâde u Istanbulu.¹⁹ On je postavio Muhammeda Nergisîja na mjesto kadije u Gabeli,²⁰ 1614. ili 1615. godine. Nergisî je opozvan deset mjeseci prije isteka mandata nakon smjene njegovog pokrovitelja Hodžazâde Abdulazîz-efendije.²¹ Prije povratka piše arzuhal novopostavljenom rumelijskom kazaskeru, Kemâl-efendiji Tašköprîzade iz Gabele ističući da je zapao u izvjesne probleme (M 14b) i da želi nastaviti sa svojim ranijim poslom (M 15b). On moli Kemâl-efendiju, [...] *ako to nije moguće, da će se zadovoljiti mulazemetom.* Na kraju kaže [...] *da se istinski trudi podnositi tegobe života u tuđini* (M 16a). Vjerovatno se radi o 1615. godini, kada je Kemâl-efendija postavljen drugi put za rumelijskog kazaskera

¹⁴ Bašagić 1986, 91.

¹⁵ Akün 1964, 195.

¹⁶ Süreyya 1996, 535.

¹⁷ Birnbaum 2015, 187.

¹⁸ Hagen 2003, 56-61; Süreyya 1996, 676.

¹⁹ Walsh 1969, 226.

²⁰ Akün 1964, 195.

²¹ Süreyya 1996, 676.

(septembar 1615 – juli 1617).²² Drugim pismom, također iz Gabele, koji nije u sastavu ovog autografa, žali se (*muhtelā*) svom prijatelju Unsâ-efendiji Čelebiju (Birnbaum Collection, T 108, 124a)²³ na postavljenje u Gabeli, budući da je Gabela,²⁴ tada pripadala najnižem rangu kadiluka s vrlo malim prihodima i vrlo malim mogućnostima za dodatne prihode. Vratio se u Istanbul u novembru 1615. godine,²⁵ tražeći svoje pravo i novu funkciju.²⁶ Kemâl-efendija, koji je postavljen za rumelijskog kazaskera u septembru 1615. godine, šalje Nergisîja krajem te iste godine u kadiluk Čajniče. Iz pisma (*ruq'ā-i niyâz*) (M 17a) upućenog Kemâl-efendiji iz Čajniča, vidimo da je Nergisî svojim prethodnim pismom skrenuo pažnju Kemâl-efendije na svoje pretenzije, kao i svoje iznimne literarne sposobnosti što mu je donijelo upravo to postavljenje u Čajniče: *Budući, da sam sada kadija u Čajniču vašim dobroćinstvom koje ste mi izvoljeli učiniti – ranije poslano pismo predusretljivo je primljeno kod vrhovnog suca, blagodarnog i visokog položaja – ovo je pismo iskaz poštovanja kako bi nastavili s pokroviteljstvom [...] a moja se vještina otkriva samo onome ko je dostojan da je razumije.* (M 18a)

Svojim pismima iz Čajniča²⁷ Nergisî skreće pažnju i na socijalna dešavanja i korupcijske pritiske koje on kao kadija trpi. U tom smislu, zanimljive su njegove opservacije u novom pismu upućenom novopostavljenom rumelijskom kazaskeru Jahjâ-efendiji Zekerijjâzâde, neuvijeno *tražeći pomoć i zaštitu od smutljivaca koji mu otežavaju posao u Čajniču* (M 19b-22a). Iz pisma je očigledno da se već ranije žalio pretpostavljenima na pritiske kojima je izložen i kojima se opire [...] *Da bi se shvatilo, u pravdi i pravednosti u sudnici mog uzvišenog sultana, pošto proučim sadržaj dokaza koji su pritrverdeni svjedocenjem dva vjerodostojna svjedoka i pošto je jasno da je vještina suđenja i dokazivanja istine u mojim rukama, licemjerni su tada prisiljeni da zašute sa svojim ispraznim pričama.* (M 17b) Ovo pismo je upućeno u vrijeme trećeg mandata Jahjâ-efendije (juli 1617 – juli 1619). Nergisî ga podsjeća na susret u kući njihovoga prijatelja Fâizija, u novembru 1615. godine na povratku iz Gabele.

²² Atçil 2009, 506; İpşirli 2011, 152.

²³ Birnbaum 2015, 187.

²⁴ Gabela ili Neretva je bio mali pogranični kadiluk, osnovan krajem 16. stoljeća, čijem je značaju pridonosio rad skele. Stoga je bila sjedište kadije i emina ili nazora carskog hasa. Glavna utvrda je bila središte Gabelske kapetanije. Ovaj se kadiluk 1618. godine nazivao i kadiluk Gabela s Makarskom, sve do Kandijskog rata. Vidi: Šabanović 1959, 195-196.

²⁵ Akün 1964, 195.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Kasaba Čajniče je pripadala istoimenom kadiluku Čajniče, čija se sudska ingerencija protezala na nahiju Pribud, Samobor, Međuriječje, Dubištucu i selo Njogoševiče. Ovaj kadiluk je izdvojen iz Hercegovačkog sandžaka i pripojen Bosanskom sandžaku. Šabanović 1959, 195.

Jedno od njegovih pisama iz Čajniča jeste čestitka (tehniye) prijatelju povodom promoviranja u muderrisa prestižne medrese Sulejmanije. Tim povodom izražava svoju radost i čestitke želeći time ublažiti zategnutost i zahlađenje u njihovim odnosima (M 17a-18b), istovremeno se i žaleći na okolnosti u provinciji [...] *s dovama za sreću u Vašoj odsutnosti, u zapecku nedodaje činim zikir u cilju zahvale i pohvale* (M 17b).

Prijatelj, čije ime nije naznačeno u pismu, jeste Kafzâde Fâizî koji je krajem 1616. godine postavljen za muderrisa u Sulejmaniji.²⁸ Slično pismo Nergisî je ponovo uputio *uglednom i poštovanom muderisu, jer veoma žali zbog rastanka* (M 24a), čije ime nije naveo, mada se može pretpostaviti da je adresat Fâizî – potom poduže pismo u kojem *moli prijatelja za oprostaj*. (M 24b)

Očigledno su pisma urodila novom pozicijom, jer je u zul-hidžetu 1027/1618. godine njegov prijatelj Kafzâde Fâizî imenovan kadijom u Solunu,²⁹ pa je s te pozicije urgirao da Nergisî bude njegov nâib (zamjenik).³⁰

S obzirom da pisma iz *Munšeâta* imaju hronološki slijed, vremenski slijedi šest pisama iz korespondencije njegovog prijatelja Fâizîja (M 27b-42b), napisanih najverovatnije između 1618. i 1620. godine, u vrijeme dok je bio kadija u Solunu. Ta su nam pisma značajna zbog adresata, koji su činili važne karike tadašnje intelektualne mreže. Među njima su Azmîzâde Hâletî, kadija i munši, koji se i sam afirmirao na ulemanskoj ljestvici, u to vrijeme bio je kadija Egipta (1618. godine)³¹ te Ganîzâde Nâdirî, kadija i munši, tada promaknut na mjesto rumelijskog kazaskera 1018/1619³². Zanimljiv je i njegov arzuhâl u kojem traži pomoć i zaštitu od šejhul-islama Esad-efendije, člana veoma moćne porodice u Istanbulu, koji je tu funkciju obavljao sedam godina (1615-1622). Tu je i čestitka admiralu Alî-paši koji je postavljen za velikog vezira 1619. godine i koji je uživao sultanovu naklonost. Tu su i dva pisma nepoznatim adresatima, osoba od znanja i mudrosti, prema kojoj gaji iznimno poštovanje te pismo s izrazima najdubljeg poštovanja muderisu, čije se ime ne navodi, u kojem se žali na tegoban sticaj životnih okolnosti kojima je kao kadija izložen, a ne može na njih uticati. Sve ove ličnosti bile su dio intelektualne mreže, imale su kontakte s Dvorom, te posredan ili neposredan upliv u prijestolnici na postavljenja i hijerarhijsku kadijsku ljestvicu. Iste ove ličnosti nalazimo kao adresate i kod Nergisîja, jer su očigledno tražeći sponzorstvo pisali istim ličnostima unutar administrativno-upravne i intelektualne mreže.

²⁸ Küçük 2001, 163.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Akün 1964, 196.

³¹ İpekten 1991, 348.

³² Uzun 1996, 355.

Pismo (M 48a-49b), koje je Nergisî naslovio kao *hatima* napisano je povodom završetka prepisivanja Vassâfove *Historije* za Kâfzâde Fâizîja. Prepisivanje ove *Historije* je započeto u Solunu dok je bio Fâizîjev zamjenik (nâib), a završeno u prijestolnici gdje se bio povukao nakon opoziva Fâizîja iz Soluna. Ovo pismo je jedno od rijetkih koje je eksplicitno datirano u Istanbulu, u mjesecu ševvalu 1029/1620. godine [...] *uoči Bajrama, u ševvalu godine 1029. u sjedištu Carevine veličanstvenosti i mjestu radosti i sreće, Konstantinopolu zaštićenom, u potpunosti sjedinjenom* [...] i u kojem je navedeno ime adresata: *Gospodar koji narodu mir i sreću donosi, Abdulhaji Fâizî, poznatiji kao Kâfzâde – da mu udovolji Allah što želi i dostigne krajnje granice sreće* [...] (M 49a) Te iste godine, 1620. ponovo piše pismo prijatelju Fâizîju (M 57b) i izražava duboku bol i žaljenje zbog njihovog rastanka.

Nakon povratka iz Soluna u Istanbul, Nergisî je bio neraspoređen, stoga se ponovo obraća kazaskeru Kemâl-efendiji Tašköprîzade. U svom arzuhâlu podsjeća ga kao nadređenoga na pritiske kojima je bio izložen u svom profesionalnom radu u kasabi Čajniče, te ga moli za namještenje u novom kadiluku (M 53a-54b). Ovo pismo očigledno je urodilo plodom, jer ga je Kemâl-efendija imenovao na mjesto mostarskog kadije 1030/1621. godine.³³ U novom pismu upućenom Kemâl-efendiji Tašköprîzade (M 54b) zahvaljuje se na dobročinstvu i moli ga da se zauzme za izvjesnog muderisa. Iz pisma se vidi da se Kemâl-efendija u to vrijeme nalazio na vojnom pohodu. Iz drugih izvora znamo da je Kemâl-efendija za rumelijskog kazaskera postavljen po treći put 1621. i da je te godine bio sa sultanom Osmanom II u pohodu na Poljsku.³⁴ Međutim, pismom upućenom svom prijatelju i zaštitniku Fâiziju iz Mostara izražava krajnju indignaciju i žaljenje što je prihvatio mjesto kadije u Mostaru (M 56b-59b). Iako se nije dugo zadržao u Mostaru,³⁵ napisao je adaptirani prevod kraćeg djela *Pouzdana vijesti o Mesleminim pohodima (Al-Aqwâl al-musallama fi Ğazawât-i Maslama)*, s opširnim uvodom u kojem navodi da je ovaj prevod napisao dok je bio kadija u Mostaru 1030/1620-21. godine.³⁶

Naime, nakon što se Nergisîjev patron, Kemâl-efendija, razbolio i umro od posljedica pohoda u Poljsku,³⁷ na tu poziciju je postavljen Mulla Alî-efendija Zengibarlı 1621-22. godine. Nergisî se novom kazaskeru Rumelije preporučio pismom, u kojem čestita

³³ Çaldak 2006, 560.

³⁴ İpşirli 2011, 152.

³⁵ Mostarski kadiluk bio je relativno veliki kadiluk u sastavu Hercegovackog sandžaka. U početku je teritorijalno obuhvatao više nahija (Drežnica, Duvno, Buško Blato, Ljubuški, Posušje, Imota, Gorska Župa i Primorje, Blato, Broćno i Fragustin), dok je u 18. stoljeću obuhvatao nahije Drežnicu, Blato, Broćno, Rakitnicu i Mostar. Šabanović 1959, 188-192.

³⁶ Nergisî 1868, 67.

³⁷ İpşirli 2011, 211.

povratak s vojnog pohoda i postavljenje na mjesto kazaskera (M 59b-63a). Nakon kratkog vremena, vjerovatno urgencijom Mulla Alî-efendije, opozvan je s dužnosti iz Mostara i postavljen u kadiluk Novi Pazar 1031/1622. godine.³⁸

U naslovljenom pismu iz Novog Pazara prijatelju muderrisu, Nergisî navodi da se obraćao uticajnim prijateljima u vezi s premještanjem iz Mostara u Novi Pazar, uvijek iznoseći svoja saznanja da 'izvjesni neprijatelji u prijestolnici' rade na njegovom opozivu (M 63a-65a). Iz mandata u Novom Pazaru sačuvano je nekoliko pisama, a jedno od njih je prijatelju Fâizîju, u kojem ponovo navodi da se pribojava smjene s položaja kadije u Novom Pazaru. Stoga on usrdno moli prijatelja, koji se tada nalazio u Istanbulu, da se zauzme za njega kod uticajnih ljudi u prijestolnici (M 65a-66b). Međutim, njegovo pismo nije stiglo do prijatelja, jer se Fâizî razbolio nakon što je bio svjedokom nasilnog svrgavanja Osmana II u Topkapi Saraju i vrlo brzo preminuo, u redžebu 1031/maj 1622. godine.³⁹ Vijest o smrti prijatelja i zaštitnika Fâizija emocionalno je uzemirila Nergisîja, što se vidi iz njegovih pisama iz tog perioda, kao i Uvoda *Munšeâta*. Očigledno je ovaj period bio veoma stresan, jer su se u maju 1622. godine desile političke promjene, koje su imala utjecaja i na lični i profesionalni život Nergisîja: sultan Osman II nasilno smijenjen, umro mu je prijatelj Fâizî, smijenjen kazasker Mulla Alî-efendija⁴⁰, a postavljen Kethoda Mustafâ (redžeb 1031/1622 – safer 1032/1623), ostavka šejhul-islama Hodžazâde Esad-efendije⁴¹ te nagomilani dugovi, što je vjerovatno multipliciralo i druge nevolje i probleme u životu kadije u provinciji. U takvim burnim političkom previranjima nije čudo da se Nergisî plašio za svoju poziciju i da je slao na sve strane pisma, prijateljima i utjecajnim ličnostima.

Usljed nereda nakon smrti Osmana II i konfuzije koja je nastala, kao i krajnje egzistencijalne zabrinutosti, sljedeće je pismo Nergisî sa čestitkama iz Novog Pazara uputio novopostavljenom šejhul-islamu Jahjâ-efendiji Zekerijâzâde u njegovom prvom mandatu 1031/1622. godine. U autografu pismo je nenaslovljeno, dok je u drugom prepisu eksplicitno navedeno ime adresata.⁴² U pismu se razabira bojazan za smjenu zbog konfuzije koja je nastala među ulemom nakon nasilne smrti Osmana II (1622. godine). Nergisî se uz čestitke žali na krajnju neizvjesnost u svom slučaju te ga podsjeća na susret u domu njegovog prijatelja Fâizija moleći ga da zadrži svoju poziciju kadije u Novom Pazaru. Žali se da mu je umro jedan zaštitnik, a drugi

³⁸ Çaldak 2006, 560.

³⁹ Küçük 2001, 162.

⁴⁰ Atçil 2009, 152.

⁴¹ Aktepe 1995, 340.

⁴² Wien, ÖNB, *Munšeât-i Nergisi*, Cod. N.F. 437, 289a.

smijenjen, pa se pribojava da bi i on mogao biti smijenjen s kadijske dužnosti. Piše mu da ima dugove te moli za pomoć i zaštitu. (M 66b-69a) Međutim, Nergisî nije imao razloga da se brine za smjenu, zato što je našao potporu i novog patrona u direktno nadređenom, šejhul-islamu Jahjâ-efendiji Zekerijjâde.

Sljedeći korak koji je Nergisî poduzeo zbog stalne napetosti, društvene i profesionalne neizvjesnosti, *predugog i mučnog trajanja mulazemeta i potucanja u tuđini*⁴³ jeste sastavljanje *Munšeâta*, prvenstveno kao ulaznicu u profitabilnije i stabilnije profesionalne vode. Jasno naglašava u Uvodu *Munšeâta* da u kadijskoj službi nije stekao materijalnu sigurnost, da se stoga [...] *prihvatitio pera kao štapa na koji će se oslanjati i da je s tom mišlju pisao i ovo svoje djelo* (6a). Na koricama autografa u prilog tome kao moto su ispisani ovi Nergisîjevi stihovi:

*Brojne su mi važne poslove oni sastavili/Pa što ne bih zato i munšeât da sastavim
Svaki učini da s pregršt zlatnika budem vlasnikom/Bi li bilo previše, da ih i ja pozlatim.*

O tom periodu svoga života u Uvodu *Munšeâta* navodi da je sastavio zbirku nakon smrti dragog prijatelja Fâizîja i uz potporu Jahjâ-efendije – iz drugih je izvora poznato da se ovo desilo u maju 1622. godine.⁴⁴ Opisujući svoje nedaće (M 4b-14a) iz tog perioda života, Nergisî veli da je bio dosta socijalno i emocionalno destabiliziran zbog smrti prijatelja Kâfzâde Fâizîja.⁴⁵ Došao je u Istanbul da spusti lice na mezar svoga prijatelja Fâizîja i tu se povukao u samoću. Njegovu usamljenost i strukovnu neispunjenost prekinuo je poziv Jahjâ-efendije, koji mu je *odagnao iz života bol i brige i stavio ga pod svoju zaštitu*. Za šejhul-islama Jahjâ-efendija imenovan je nakon Hodžazâde Mehmed Esad-efendije, u redžebu 1031/maj 1622. godine, a njegov utjecaj je ojačao s dolaskom na vlast sultana Murata IV.⁴⁶ Nergisî oduševljeno hvali svoga patrona Jahjâ-efendiju hiperbolama, kao što su *sultan na prijestolju znanja, vladar zemlje značenja, sunce vrlina i predanosti Bogu (takva), najsretniji nasljednik Imam-i Azama* i drugim. Šejhul-islam je Nergisîju pružio potrebnu profesionalnu potporu, vjerovatno i novčanu [...] *zahvaljujući tome mogao se posvetiti ovom poslu da u jednu međžmuu sakupi svoje razasute tekstove kojima je prijetila opasnost da se izgube*, pa ne čudi da je svoj *Munšeât* posvetio upravo Jahjâ-efendiji. U posveti je naveo kako *čak nema hrabrosti zamoliti dobrotvora da mu se oprostite manjkavosti u tom njegovom djelu*. Ističe i to da je svoja pisma smatrao vrlo uspješnim literarnim sastavima [...] *poželjevši da se ne*

⁴³ Nergisî 2013, 19.

⁴⁴ Kaya 2013b, 245.

⁴⁵ Vidi: Mašić 2012, 219-236.

⁴⁶ Kaya 2013b, 245.

izgube ti cvjetovi značenja koje je sakupio hodeći putem mišljenja, pa je odlučio da ih sakupi u jednoj medžmui.

U *Munšeât* je uvrstio do tada napisana pisma, izabравši po njemu najvažnija i s namjerom da ga dopunjava drugim pismima. Međutim, to ga nije spriječilo da taj još nepotpuni *Munšeât* posveti šejhul-islamu čime je očigledno pridobio Jahjâ-efendiju dobivši njegovu potporu i ostanak do kraja mandata u Novom Pazaru, nakon čega se vjerovatno vratio u prijestolnicu da sačeka novo imenovanje.

U periodu boravka u Istanbulu, čekajući sljedeće imenovanje napisao je svoje djelo *Kanûn al-Rašâd*,⁴⁷ i posvetio ga sultanu Muratu IV, povodom stupanja na presto. U Uvodu, uz pohvalu sultanu, spominje i novoimenovanog šejhul-islama Mehmed Esad-efendiju, pobjedu nad kozacima, kao i zasluženno stradanje velikog vezira Kemânkeš Kara Alî-paše, sklonog intrigama na dvoru.⁴⁸ Ovo djelo je završeno 1033/1624. godine, što se može utvrditi prema navedenim događajima na Dvoru.⁴⁹ Nesumnjivo je da je Nergisî ovim djelom privukao sultanovu pažnju, no nedovoljno, na svoju veliku žalost, da izbjegne imenovanje u sljedeću provinciju.

Sljedeća provincija je bila kadiluk Elbasan u Albaniji, 1034/16124-25. godine.⁵⁰ Naravno time Nergisî nije bio oduševljen, jer je opet bio daleko od prijestolnice. Na putu za Elbasan susreo se sa svojim prijateljem Vejsîjem, kadijom u Skoplju, što je eksplicitno vidljivo iz pisama. Iz ovog perioda datira nekoliko pisama među kojima je i ono upućeno patronu, prijateljima i kolegama.

Prvo pismo iz Elbasana je nenaslovljeno, ali iz konteksta se vidi da je čestitka za visoku poziciju; vjerovatno, čestitka Ganîzâde Mehmed-efendiji⁵¹ (M 69a-70a) za imenovanje na mjesto rumelijskog kazaskera (1033-34/1624-25). Nenaslovljeno pismo (M 77a-79a), u kojem ime adresata nije eksplicitno navedeno, ali se iz sadržaja razumijeva da je upućeno šejhul-islamu Jahjâ-efendiji. Na to referira sintagma *allâme-i fetva-penâh*,⁵² kojom ga titulira čestitajući mu ponovni dolazak na visoku poziciju mešihata. Na osnovu naslova u prepisu ovog istog pisma (ÖNB, cod. N.F. 437, 294a), vidimo da je poslano iz Elbasana, u drugom mandatu Jahjâ-efendija kao šejhul-islama, maj 1625 – februar 1632. godine.⁵³ U maniru toposa skromnosti ističe da iako je napisao brojna djela, nema suviše dara za pisanje. Ipak, usudio se i spjevao

⁴⁷ Nergisî, *Kanûn*, IV/5, 1285/1868.

⁴⁸ Nergisî 2013, 7.

⁴⁹ Çaldak 2010, 104-105.

⁵⁰ Çaldak 2006, 560.

⁵¹ Walsh 1969, 276.

⁵² Način tituliranja šejhul-islama.

⁵³ Kaya 2013b, 245.

kasidu u čast šejhul-islama, u kojoj poetski iskazuje radost naroda zbog njegovog imenovanja, da u njegovom životu u izgnanstvu u tuđini biva radosnih časaka, a svoju tugu kazuje vjetru i suncu. I na kraju veli: *Ako mu se sviđi, neka je zadrži i dotjera, a ako mu se ne sviđi, neka je u vatri spali.* (M 77a) U pismo je inkorporirana i Nergisîjeva kasida koju nalazimo na početku Nergisîjevog djela *Maššâk*, a imajući u vidu da je i Jahjâ-efendija sam bio pjesnik, ovo bi pismo i ova kasida bili najbolja preporuka za Nergisîja i njegovu karijeru.

Među drugim pismima iz Elbasana posebno su vrijedna tri pisma koja je uputio prijatelju Vejsîju, kadiji u Skoplju [...] *Jedinstvenom maestru i neusporedivom dragulju svoga vremena, mnogopoštovanom Vejsî-efendiji – da ga Allah obaspe blagodatima sve dok živi – iz Elbasana, s najdubljim poštovanjem napisano pismo kao odgovor na njegovo visokocijenjeno pismo.* (M 70b). Doživljavajući njihovo prijateljstvo, druženje i profesionalnu podršku naglašeno emocionalno, on u drugom pismu veli: *Uistinu, oni predivni zajednički dani druženja i susreta s prijateljima ravni su hiljadama svečanosti kurban-bajrama i nevruza* (M 71a). U nenaslovljenom pismu (M 72a-73a), iz čijeg se sadržaja jasno vidi da je upućeno Vejsîju u Skoplje, daje pravni savjet u vezi s pravnim sporom izvjesnog Hadži Čavuşa, za kojega je urgirao Vejsî, pišući [...] *i u sporu donese presuda po principu ‘poravnanje je stvar zakona’, čime su učinili veliko dobro. Ako se ne nađe rješenje, neka se izvole obratiti u Prijestolnicu.* (M 73a)

Njegova frustriranost postavljenjem u Elbasan vidi se iz njegovog pisma upućenog prijatelju Ibrahimu Čelebiju Šâmîju. On se žali svome prijatelju da svaki put kada mu Istanbul naumpadne, on bolno shvati koliko mu je život tegoban, pa ga moli da ga spomene uglednicima i da im prenese njegovu želju za Istanbulom (M 79b-80a). Ovo pismo u autografu nije naslovljeno, međutim naslovljeno je u rukopisu ÖNB, cod. N.F. 437, 295a).

Dva pisma je uputio prijatelju Abdulkêrim-efendiji, kadiji u Arnavud Beligradu (Berat, sandžak Avlonya)⁵⁴. Prvim se Nergisî izvinjava što ga nije posjetio, zbog bolesti sluga koji ga je trebao pratiti na putu. Osim toga, i drugi su članovi porodice bolesni, pa Nergisî moli oprost što ne može odgovoriti na poziv (M 84a-85b). Neobično je da se u njegovim pismima prvi put spominje nešto iz privatne sfere, kao što je bolest članova porodice. Drugim pismom moli prijatelja da se zauzme kod Jûsuf-paše za njegovog prijatelja Ahmed-efendiju koji je na službi u kadiluku Valona (sandžak Avlonya, Albanija),⁵⁵ za promaknuće na poziciju tahsildâra (M 87b-89b). Arnautski Beograd (Arnavud Beligrad) je bio kadiluk u sandžaku Avlonya koji je izlazio na more, dok je Elbasan kadiluk pripadao istoimenom sandžaku u unutrašnjosti, na putu prema

⁵⁴ Özergin 1988, 272

⁵⁵ Ibidem.

Skoplju i Solunu (Via Egnatia). Pisma su u autografu nenaslovljena, dok su u drugim zbirka navedeni adresati (ÖNB, cod. N.F. 437, 297b).

Na kraju svog mandata (nizam od 23 mjeseca) u Elbasanu 1036/1626. godine, Nergisî je uputio nekoliko pisama svojim uvažanim kolegama i prijateljima, u kojima se osjeća usamljenost i nezadovoljstvo. Pisao je i svom kolegi i prijatelju Atâ'iju Nevî'zâde, kadiji u Tirhali (sandžak Tirhala, Tesalija, Grčka)⁵⁶. Molio je svoga kolegu da se zauzme za njegovog prijatelja Ahmed-efendiju u nekom poslu. Ne propušta priliku da ukaže na tegobnost njihovog službovanja, posebno ističući da se s čežnjom sjeća prošlih vremena žaleći se na tegobu usamljenosti u gradu kojeg napušta nakon što je razriješen dužnosti (M 80b-83b).

Iz Elbasana, s kraja mandata, uputio je i pismo prijatelju Rizâjî-efendiji, kadiji u Solunu. Nergisî se izvinjava svom kolegi, zato što, nažalost, nije našao ni vremena ni prilike da mu napiše čestitku za promaknuće. Nada se da će to nadoknaditi i lično čestitati kada bude navratio u Solun na putu za Istanbul (M 86a-87b). Međutim, kako saznajemo iz drugih izvora, zadržan je na putu u Manastiru (Bitolj).⁵⁷

Frustraciju službovanjem u provincijama Nergisî pokazuje i u pismu koje je adresirao na šejha Murat-efendiju, koji je zauzet iršadom u Florini (Grčka)⁵⁸, moleći ga da se u svojim dovama zauzima za njega (M 91a-91b).

Iz ovog perioda nalazimo jednu profesionalnu bilješku, vrlo elegantnog stila po čemu je Nergisî postao glasovit, u *Sidžilu 1632-1634 mostarskog kadije* (8r/3). U toj zabilješci mostarskog kadije Kâmil-efendije iz novembra 1632. godine, Nergisî kao kadija iz Elbasana insistira na prilježnosti kolega kadija u vezi s diobom ostavine vojnih obveznika.⁵⁹

S obzirom na to da je istakao kako je sakupljajući pisma za ovu međzmuu vodio računa o vremenu kada su napisana, njihov redoslijed pomaže nam u rekonstrukciji biografskih i službenih detalja te povezivanju imena adresata s mjestima boravka. Tako je, kako kaže, imao namjeru dodati u istu međzmuu i pisma koja bude pisao u narednom vremenu. Međutim, zbirka njegovih pisama završila se istekom njegovog mandata u Elbasanu. Očigledno su ga zaokupile druge spisateljske aktivnosti, jer je u ovom periodu (1034/1624-25) napisao svoje djelo *Mašâqq al-'uššâq* (Jadi zaljubljenih),⁶⁰ koje obuhvata deset ljubavnih priča, uključujući i njegovu vlastitu

⁵⁶ İpekten 1991, 40.

⁵⁷ Nergisî, *Nihalistân*, I/5, 1285, 160.

⁵⁸ Florina je bila varoš u planinskom dijelu Grčke, a graničila je s kadilucima Manastir i Starova. Özergin 1988, 273.

⁵⁹ Mujić 1987, 36.

⁶⁰ Nergisî, *Mašâqq al-'uššâq*, III/5, 1868.

koju je doživio u Elbasanu, obuzetog snažnom nostalgijom za zavičajem.⁶¹ Ovo njegovo djelo ima lični pečat i njegov književni senzibilitet razotkrio je sfere snažnih emocionalnih iskustava.

Nakon ovog perioda ne možemo pratiti preko pisama Nergisijeve biografske okolnosti, jer nije dopunio svoj autograf pismima. Međutim, postoje drugi izvori o njegovoj korespondenciji, kao i djela u kojima su navedene pojedine okolnosti iz njegovog profesionalnog života i napredovanja.

Među te izvore spadaju i vakufname, koje je zbog izrazito lijepog stila i kaligrafskih vještina sastavljao Nergisî u svojstvu kadije. Upravo te vakufname sastavljene za naručioce, kako je to bilo uobičajeno, ukazuje na to da se zaista cijenio inšâ-stil i na pragmatičkom nivou. Datum, mjesto i njegov pečat na vakufnami podsjetnici su njegovog profesionalnog boravka i rada. Tekstovi samih vakufnâmâ pedantno su i znalački sročeni, što upućuje na Nergisîjevu stručnost, erudiciju i književni talent. Ti su tekstovi dugo služili potonjim generacijama kao uzor za sastavljanje tekstova vakufname. Poznate su nam sljedeće njegove vakufname:

- prema izgledu rukopisa i stila nepotpunog dokumenta (bez početka i pečata) vakufname Hadži Muhammed-age, sina Sinana Odobaše, za džamiju i mekteb u Ljubuškom (Historijski arhiv Sarajevo, R-500), moguće je da ju je sastavio Nergisî, kao i da je legalizovao ovaj vakuf, dok je bio kadija u Gabeli između 1613-1615. godine;
- vakufnama za *bevvâb-i sultân* Hadži Mehmed-agu (*Munšeât*, 37b-41b), vakifa za popravak Hamza-begove džamije u Solunu, koju je sastavio Nergisî kao nâib-i kâdî u Solunu 21. rebiul-evvela 1029/25. februara 1620. godine
- vakufnama za Alî-agu, poznatog pod imenom Čâpâ Dilsuz (Nijemi), koji je u Istanbulu uvakufio kuću, bašču i česme (*Munšeât*, 43a-48a), datum nije naveden;
- za vrijeme boravka u Banjoj Luci sastavio i legalizovao vakufnamu za Perviza, sina Abdulazîzova, vakifa za podizanje džamije, 27. ramazana 1039/10. maja 1630. godine (GHB, V-171 (358)), kao i vakufnamu o utemeljenju prve javne biblioteke Mevlâ Šejha hadži Husâmuddîna Bošnjaka (GHB, V-420)⁶²;
- vakufnama na arapskom jeziku koju je sastavio Nergisî za vâiza Husejn-efendiju, dok je bio kadija u Banjoj Luci (Birnbaum collection, T 108, 1b); na prepisu stoji napomena Fasîh Ahmed-dede da ju je u svoju medžmuu prepisao iz autografa.⁶³

⁶¹ Selçuk 2009.

⁶² Mujezinović / Traljić 1977, 28-39; Gačanin 2017, 117.

⁶³ Birnbaum 2015, 90.

Nakon isteka mandata u Elbasanu, u kojem je proveo dvije godine, Nergisî se ponovo vratio u Istanbul. Novo imenovanje na dvogodišnji mandat uslijedilo je 1038/1628-9. godine na mjesto kadije u Banjoj Luci,⁶⁴ gdje je tada bilo sjedište Bosanskog ejaleta. To je značilo da je dobio rang bosanskog mulle (treći kadijski rang⁶⁵), što je bilo najviše rangirano mjesto u njegovoj dotadašnjoj karijeri.

Tokom boravka u Banjoj Luci, napisao je biografsko djelo o Murtezâ-paši (bosanskom i budimskom beglerbegu), *El-Vasf al-kāmil* (Savršeni opis), u čijem Uvodu veli da je djelo pisao u Banjoj Luci 1038/1628. godine i da je banjalučki kadija postao sticajem prilika (igrom sudbine).⁶⁶ Iz tog perioda sačuvan je Nergisîjev prozni zapis u *Munšeâtima* Ahmed-dede, koji je ovaj munšî izdvojio kao izrazito lirski upečatljiv memoarski zapis (nije jasno iz čega je preuzet) [...] *napisan između sna i jave, dok je bio kadija u Bana Luki* (Birnbaum collection, T 108, 132b-133a).⁶⁷

Po isteku mandata u Banjoj Luci, iz kojega perioda nemamo sačuvanih pisama, iz drugih njegovih djela saznajemo da se prema propozicijama mulazameta vratio u Istanbul, gdje je nakon prolongiranog čekanja za naimenovanje zapao u finansijske teškoće. U tom periodu čekanja 1041/1632. godine napisao je *Iksîr-i saâdat* (Eliksir sreće)⁶⁸, vrlo uspješnu adaptaciju prevoda jednog poglavlja Gazzalijevo djela *Kîmyâ-i saâdat*. To je djelo posvetio sultanu Muratu IV. Nakon toga uslijedilo je imenovanje u kadiluk Bitolj početkom rebiul-evvela 1042/ septembar 1632. godine, te novčana stimulacija (kesa akči) i jahaći konj na dar od sultana Murata IV.⁶⁹ Bitolj je bila zadnja provincija u njegovom profesionalnom životu. U tom periodu napisao je djelo *Nihālistān* (Razgranati perivoj).⁷⁰ Po isteku službe u Bitolju, nakon trideset godina profesionalne službe kao kadija, 1044/1635. godine vraća se u Istanbul.⁷¹ Tek tada je, pri kraju profesionalnog angažmana, svojim proznim djelima i pismima snažne ekspresivne imaginacije skrenuo pozornost na sebe, pa ga je sultan Murad IV imenovao oficijelnim hroničarem (*vak 'a-i nuvîs*) u vojnom pohodu na Jerevan (Armenija) u ramazanu 1044/februar-mart 1635. godine.⁷² Vojska je krenula na pohod 9. ševala 1044/27. marta 1635. godine iz Istanbula. Nedugo nakon polaska,

⁶⁴ Akün 1964, 195.

⁶⁵ Gadžo-Kasumović 2008, 5-67.

⁶⁶ Trako 1961, 181.

⁶⁷ Toronto, Birnbaum, *Mecmû 'a*, T 108; Birnbaum 2015, 187.

⁶⁸ Nergisî, *Iksîr-i saâdat*, II/5, 1868.

⁶⁹ Akün 1964, 194; Šabanović 1973, 231.

⁷⁰ Nergisî, *Nihālistān*, V/5, 1868.

⁷¹ Çaldak 2006, 560.

⁷² Pečevića 2000, 364.

približavajući se Izmitu, u močvarnom području Gebze, Nergisî je pao s konja. Prema nekim izvorima poginuo je na mjestu događaja, a prema drugima preminuo je usljed povreda od pada u martu 1635. godine.⁷³ Postoje razilaženja oko njegovog mezara; prema nekim predajama njegov je mezar u Gebzi, a prema drugima u Istanbulu, na Ejjubu ili Üsküdaru.⁷⁴

Ako pogledamo dokumente koji se tiču imenovanja kadija, vidimo da je korpus kadija regrutovanih iz redova uleme u Osmanskom Carstvu bio podijeljen u pet razreda. Prvi i drugi razred obuhvatao je kadije velikih gradova Osmanskog Carstva i oni su nosili titulu mulle.⁷⁵ Što se tiče Bosanskog ejaleta, ovom rangu (mullalik) pripadali su Sarajevo i Banja Luka (kada je bila sjedište Bosanskog ejaleta), pa se kadija nazivao bosanski mulla. Treći razred obuhvatao je razne vrste inspektora (mufettiše), dok je četvrti razred obuhvatao kadije po gradovima, koji su bili podijeljeni u devet kategorija. Peti razred je obuhvatao zamjenike mulla i kadija (nâibi) u nahijama.⁷⁶

Nergisî je kao kadija obavljao službu u kadilucima četvrtog razreda, izuzev u Banjoj Luci. Nije bio zadovoljan svojom profesionalnom pozicijom, i u tom pogledu njegova su pisma najbolji izvor opisa profesionalnih razočarenja, rezignacije i osjećaja nemoći zbog stanja u strukovnom, ali i društvenom okruženju, što se može ilustrirati brojnim primjerima iz pisama nadređenima i prijateljima (pisma iz Gabele, Čajniča, Mostara i druga). On je ulazio u red obrazovane uleme i uz to pripadao je vrsnim inšâ-stilistima. Međutim, u profesionalnom životu, uprkos njegovoj kasnijoj reputaciji kao jednog od najumješnijih predstavnika inšâ-proze, ostao je provincijski kadija koji se nikad nije izdigao iznad srednjeg nivoa i koji je proveo skoro cijelu profesionalnu karijeru po raznim provincijama Bosanskog sandžaka, kraće vrijeme u Elbasanu i Manastiru, premda je privukao pokroviteljstvo visoke uleme svojim literarnim dostignućima. Kâfzâde Fâizi je kao kadija Soluna (1619-1620) u službu sebi doveo Nergisîja, na mjesto svog zamjenika i sekretara. Djelomično kao rezultat ovog pokroviteljstva, a dijelom zahvaljujući svojoj vještini u svim žanrovima proze, ljudi su rano prepoznali Nergisîjev literarni talent, tako da su i njegova pisma bila uključena u medžmuu za Jahjâ-efendiju.⁷⁷ No, njegova kadijska karijera nije se razvijala uporedo s njegovim literarnim uspjehom.

Ako pogledamo sudsku hijerarhiju, većina kadija nije imala stabilne prihode tokom sudske karijere niti zagarantovanu finansijsku potporu. Posebno su periodi

⁷³ Akün 1964, 196.

⁷⁴ Çaldak 2006, 560.

⁷⁵ Šabanović 1943, 307-356.

⁷⁶ Šabanović 1943, 11.

⁷⁷ IÜK, *Munše'ât*, TY 1526.

između dva naimenovanja bili finansijski izazovni. Naime, sva naimenovanja i smjene vršio je kazasker, najviši predstavnik sudske hijerarhije. Preimenovanja su se vršila svake godine ili najviše svakih dvadeset mjeseci, u cilju sprječavanja korupcije kadija. Ovakva praksa nije se pokazala uspješnom, naprotiv, pogodovala je korumpiranosti sudstva, zato što smijenjene kadije nisu imali garanciju da će dobiti mandat u drugom kadiluku, što su predugo čekali između dva naimenovanja i u tom periodu nisu imali prihode,⁷⁸ što su često zavisili od aktuelne konstelacije uplivnih porodica i pojedinaca unutar *umerâ* i *ulemâ*.⁷⁹

Nergisijeva mreža korespondencije

Za većinu pisama u autografu naznačeno je kome su i s kojim sadržajem upućena, dok za neke ipak nema takve naznake. Adresate tih pisama je moguće utvrditi upoređujući ih s drugim izvorima i prepisima iz drugih zbirki.

Na osnovu pisama možemo rekonstruisati ne tako nevažne biografske podatke iz Nergisijeva života, posebno one vezane za društvenu pozadinu i mrežu prepiske putem koje je u duhu vladajućeg kulturološkog koda održavao prijateljske i kolegijalne veze s poznanicima i profesionalno nadređenima.

Iz Nergisijevih pisama upućenih prijateljima iščitavamo kurtoaznu razmjenu između kolega relativno istog profesionalnog statusa, kao i književnog ukusa. Redovno u tim pismima provijava indignacija zbog profesionalne inferiornosti i nezadovoljstva zaodjenutih metaforama s prefinjenim humorom ili ironijom, uz puno poštovanje prema starijim kolegama, kao i onim približnih godina, koji su i sami autori, kadije i pjesnici. Dakle, to su pisma između kolega sličnih stremljenja i preokupacija, kojima je prepiska čisto zadovoljstvo, ali i utjeha povodom sličnih iskustava. Podijeliti svoju priču s prijateljima olakšavalo je osjećaj ozlovoljenosti i ogorčenosti, ali je i pored toga, u tim pismima snažno prisutan osjećaj nemoći izolovanog pojedinca (*topos* nemoći i razočarenja.). Intima i konkretne životne neprilike nisu se spominjale i ostajale su u sferi privatnosti.⁸⁰ Sadržaj ovih pisama ispunjen je, često u autoironičnom tonu, jadanjem prijateljima na tegobe koje su ga zadesile ili koje predstavljaju prijetnju njegovoj karijeri, s osjećajem tuge, izolacije, udaljenosti od prijatelja i kulturne scene, neostvarenosti i pored talenta te slične emocije koje neprestano provijavaju kroz ova prijateljska pisma. Upravo je prepiska između Nergisija i Vejsija antologijski uzorak takve vrste dopisivanja.

⁷⁸ Šabanović 1963, 313.

⁷⁹ Zilfi 1988, 64, 74.

⁸⁰ Vidi tematiku munšeâta: Gačanin 2018, 99-108.

I Vejsi, njegov savremenik i kolega, jedan od šest autora iz ove medžmue, nije bio bolje sreće. U kadijskoj službi stigao je do Skoplja, uprkos vrlo zapaženom literarnom radu.⁸¹ Umješnost pisanja inšâ-proze, iako visoko poželjna kao jedno od obilježja osmanske elite, nije bila dovoljna da uvijek osigura i profesionalni uspjeh. U arzuhalu koji je napisao velikom veziru, Vejsi kaže da je i ranije iskusio teške strane kadijske dužnosti, moralnu i materijalnu odgovornost kadije, ali da ipak priželjkuje jedno takvo namještenje.⁸²

Literarna pisma su medij za iskazivanje raznolikih emocija, od radosti do rezignacije i ogorčenosti, ili osjećaja usamljenosti zbog odvojenosti i udaljenosti od prijatelja, ili pak osjećaja skrajnutosti od strane strukovno pretpostavljenih. Neka pisma mogu posredno ponuditi informacije o njihovim autorima, ali i opservacije i stavove o događajima kojima su svjedočili. Posebno literarna pisama iz 17. stoljeća imaju specifične topose u pogledu pokroviteljstva (patronat) i prijateljstva. Specifične metafore koje opisuju zakučasti sistem života i sudbine, kao i nevolja koje su ispriječene na putu prirodnog razvoja talentovanih ljudi od pera pripadaju inšâ-topici, pa se pisma mogu smatrati mentalnim prostorom u koji autori projiciraju svoje strepnje, želje i razočarenja. Redovno je interpolirana poezija koja, također, nosi informacije, ima svoju visoku umjetničku vrijednost, snažno kontekstualno značenje i aluzivni karakter. Stoga se pisma mogu pojmiti kao svojevrсни memoarski otisak pojedinca u vremenu i prostoru.

Munšiji su se dopisivali s mnogim osobama prema važećem kulturnom kodu *zbog stanja potrebitosti i traganja za srećom*, posebice neumorno pišući potencijalnim pokroviteljima, šaljući im blagoslove, tražeći njihovo pokroviteljstvo i zaštitu te urgencije za prijatelje. Kroz ovu vrstu pisama, pored ostalog, precizno se može sklopiti mreža poznanstava, prijatelja i pokrovitelja te sagledati njihovi odnosi, relacije i druge informacije bitne za shvatanje društvenih mehanizama tog doba. Za kulturološka istraživanja zanimljiva je struktura adresata i njihov sadržaj koji na najbolji način opisuju društvenu klimu, koja je u nekim elementima pokazivala simptome kljentelizma i nepotizma.

Iz Nergisijevih pisama vidi se da je lične zamolbe najviše upućivao kazaskerima šaljući pisma i stihove kao poklone. To je razumljivo, jer je jedno tako pažljivo sastavljeno i stilizirano pismo samo po sebi postajalo lični dar, jedan oblik transakcije ili komunikativnog čina, koji je bio isto toliko značajan zbog samog sebe kao i zbog značenja sadržaja. Uz to, pismo je najčešće isporučivao povjerljivi donosilac koji je pridodavao i usmenu dimenziju ove razmjene, objašnjavajući i ističući temeljni značaj dara.⁸³

⁸¹ Kaya 2013a., 76-77.

⁸² SK, *Munšeât*, Esad Efendi, No. 3330; *Veysi*, 1286/1869, 309

⁸³ Vidi Nergisijevo pismo prijatelju Vejsiju. Gačanin 2018, 185-186.

U zbirci su brojnija pisma pokroviteljima, sudskim i političkim ličnostima, mada su jednako intrigantna pisma kolegama, poznanicima s raznih položaja, lokalnim alimima, šejhovima ili osobama neznatno nižeg položaja u gradovima ili sandžacima u kojima je službovao Nergisî kao kadija. Tematski su nam dojmlija pisma upućivana višim instancama kojima se traže premještaji, imenovanja i iznose druge vrste zamolbi, kojima je često bilo udovoljeno nakon slanja određenim adresatima. Ova vrsta pisama vrijedan su izvor i za izučavanje historije društva, jer kroz takvu korespondenciju, u kojoj su jasno definisane strane pokrovitelja (patrona) i štićenika (klijenta), pratimo razvoj društva i hijerarhije, kako administrativno-upravne tako i ulemanske. Upravo su ta pisma sekundarni izvori pogodni za zumiranje historijske slike s detaljima koji pobliže određuju prirodu tih odnosa, kao i razvijanje 'intelektualnih mreža' u 17. stoljeću.

Nergisîjeva pisma, koja smo uzeli u razmatranje, izuzevši prijatelje i kolege istog društvenog ranga, adresirana su na brojne sudske dostojanstvenike i visokopozicionirane službenike, posebno članove uleme koji su obavljali funkciju kazaskera Rumelelije i šejhul-islama. Među njima smo zabilježili sljedeće adresate: Hodžazâde Abdulazîz-efendija, Bostanzâde Mehmed-efendija, Taškoprizâde Kemâleddin-efendija, Kafzâde Fâizî, šejhul-islam Zekerijjâzâde Jahjâ-efendija, Azmîzâde Mustafa, Ganîzâde Nâdirî, Hodžazâde Esad-efendija, Kapudan Alî-paša, Karačelebizâde Mehmed-efendija, Mulla Alî-efendija, Kethuda Mustafâ-efendija i drugi.⁸⁴

Nergisî je na početku svoje karijere imao zaštitnika Fejzullâh-efendiju Kâfzâdea, kod koga je započeo svoj mulazamet i učio kaligrafiju.⁸⁵ Njegovom smrću Nergisî je izgubio mulazamet i zaštitnika u Istanbulu dospjevši tada bez službe u težak finansijski položaj.

Kethuda Mustafâ⁸⁶ je bio prvi adresat kome se obratio Nergisî nakon smrti svoga zaštitnika, ali očigledno bez uspjeha.⁸⁷

Novim pismom Nergisî se za pomoć obratio sljedećem aktuelnom rumelijskom kazaskeru Abdulazîz-efendiji Hodžazâde, koji je pripadao moćnoj i uplivnoj ulemanskoj porodici.⁸⁸ On ga je imenovao kadijom u Gabeli na Neretvi.

⁸⁴ Istanbul, TMS, Revan 1056; Wien, ÖNB, cod. N.F. 437; Toronto, Birnbaum collecton, T 108.

⁸⁵ Šabanović 1973, 229.

⁸⁶ Kethuda Mustafâ (1546-1613) bio je muderris, kadija i mulla Šâma i Medine. Bio je poznat po tome da je preferirao stvaranje veza s vrlo uticajnim ličnostima na dvoru. Bio je anadolijski (1603. i 1608. godine) i rumelijski kazasker (1611. i 1612. godine) po nekoliko mjeseci, nakon čega je smjenjivan. Süreyya 1996, 1171.

⁸⁷ Birnbaum 2015, 187.

⁸⁸ Abdulazîz-efendija Hodžazâde je bio četvrti sin šejhul-islama Hodže Sadeddîn-efendije. Bio je na položaju rumelijskog kazaskera 1605. godine, a drugi put od 1020/1611. do safer 1024/mart 1615., kada je smijenjen. Süreyya 1996, 676; Hagen 2003, 56-61.

I Bostanzâde Mehmed (umro 1035/1624)⁸⁹ je adresat Nergisijevih pisama. Nije poznato da li je izravno uticao na Nergisijevo karijeru, ali mu je bio nadređen kada se prijevremeno (oktobar 1615. godine) vratio iz Gabele u Istanbul,⁹⁰ tražeći svoje pravo i poziciju kadije. Može se pretpostaviti da njegovo obraćanje nije naišlo na odaziv kod kazaskera, jer njegovo pismo nije ušlo u autograf, već se može naći u drugim zbirkama. Čekao je imenovanje sljedećeg kazaskera.

Sljedeći ugledni adresat, kome se pismom obratio Nergisî, jeste Kemâleddîn-efendija Tašköprizâde.⁹¹ Muhammed Nergisî se Kemâleddîn-efendiji obraćao za vrijeme njegovog prvog i drugog mandata kao rumelijskog kazaskera. Očigledno je njegovo elegantno sročeno pismo otvorilo vrata kod pretpostavljenog, jer je dobio postavljenje na mjesto kadije Čajniča, poslije Mostara.⁹²

Abdulahajj-efendija Kâfzâde Fâizî⁹³ bio je sin njegovog zaštitnika s početka karijere, Fejzullâh-efendije, kod kojega je Nergisî bio kadijski pripravnik. Bio je Nergisîjev prijatelj i patron koji je nepresatno urgirao za svoga prijatelja u prijestolnici, što vidimo iz pisama. Kao kadija Soluna (1619-1620), Fâizî je postavivši Nergisîja na

⁸⁹ Bostanzâde Mehmed (umro 1035/1624) je pripadao poznatoj ulemanskoj porodici Bostanzâde. Bio je sin šejhul-islama Bostanzâde Mehmed-efendije i brat uglednog učenjaka i kadije Jahjâ-efendije (umro 1049/1639). U početku je bio muderris na uglednim školama, a potom kadija Istanbula 1013/1605. godine. Obavljao je službu anadolijskog kazaskera 1017/1608. godine, rumelijskog kazaskera 1023/1614., zatim ponovo 1031/1622. i 1032/1623. godine. Süreyya 1996, 988.

⁹⁰ Akün 1964, 195.

⁹¹ Kemâleddîn-efendija Tašköprizâde je rođen 1553. u Istanbulu. Bio je muderris na visokim medresama, a potom kadija u Solunu, Üsküdaru, Halepu, Bursi, Şâmu, Kairu, Galati i Istanbulu. Kemâleddîn je bio veoma obrazovan, književnik, prevodilac i autor naučnih djela. Bio je anadolijski kazasker tri puta između 1603. i 1611. godine i kao anadolijski kazasker 1603. pratio je sultana u pohodu na Mađarsku. Bio je i rumelijski kazasker tri puta: 1612, 1615-17. i 1620-21. godine. Kada je 1621. godine po treći put postao rumelijski kazasker, izdao je fetvu koja je i s historijskog i s pravnog aspekta bila kritikovana. Naime, princip da na prijestolje dođe najstariji sin nije bio u interesu Osmana II i tražio je od šejhu-islama Esad-efendije Hodžazâde da izda fetvu kojim bi to poništio. Šejhul-islam je to odbio s obrazloženjem da takva fetva nema uporišta u Šerijatu. Sultan se s istim zahtjevom obratio rumelijskom kazaskeru, Kemâleddin-efendiji i, vjerovatno, obećavši mu položaj šejhul-islama od njega je dobio fetvu. Većina se uleme izjasnila da je kazasker poslušao sultana iz pohlepe za višom funkcijom. Kemâleddin-efendi je 1621. sa sultanom Osmanom II krenuo u pohod na Poljsku, na putu se razbolio, pa mu je sultan dopustio da se vrati u Istanbul. Umro je u mjestu Asakçi na obali Dunava. İpşirli 2011, 152-154.

⁹² Istanbul, TSM, Revan 1056, 14a, 50a.

⁹³ Abdulhajj-efendija Kâfzâde Fâizî je pripadao uglednim ulemanskim strukturama. Fâizî je bio kadija, pjesnik i munşi, o čijim pismima i poeziji autori tezkira s poštovanjem govore i čemu u prilog govori veliki broj prepisa u međzmuama. Kada je izbila buna janjičara u redžebu 1031/maj 1622. godine, zatekao se u Topkapı Saraju, gdje je bio očevidac fizičkog svrgavanja sultana Osman II i odvođenja u tvrđavu Jedikule na pogubljenje. Taj događaj je traumatično djelovao na Fâizîja, od čega se razbolio i nedugo iza toga umro, tačnije 1031/1622. godine. Küçük 2000, 162-163.

mjesto svog zamjenika i sekretara, pomagao svojim pokroviteljstvom da se vrlo rano u svim žanrovima proze prepozna Nergisîjev literarni talent.

Jahjâ-efendija Zekerijjâzâde⁹⁴ najpoznatiji je adresat u Nergisîjevoj mreži prepiske i njegov najvelikodušniji patron. Nergisî je zauzeo svoje mjesto kao cijenjeni inšâ-stilista u Jahjâ-efendijinoj zbirci *munšeâta*. U vrijeme njegovog mandata na čelu rumelijskog kazaskerlika 1617-19. godine Nergisî je postavljen 1618. godine za zamjenika kadije u Solunu, što se smatralo vrlo prestižnim mjestom s obzirom da je Solun spadao u red velikih gradova Osmanskog Carstva. I u narednim godinama Nergisî je našao dugo traženu potporu u pokroviteljstvu Jahjâ-efendije, što je i sam istakao u Uvodu svoga *Munšeâta*. Pošto je Jahjâ-efendija važio za velikodušnog patrona, vjerovatno mu se Nergisî obraćao sa svojim zamolbama svaki put kada je bio na poziciji. U prilog tome svjedoči njegov *Munšeât* u šejhul-islamovoj medžmui.

U zbirkama pisama zabilježeno je Nergisîjevo obraćanje šejhul-islamu Mehmed Esad-efendiji⁹⁵. Nije poznato da li se odrazilo na Nergisîjevu karijeru obraćanje

⁹⁴ Jahjâ-efendija Zekerijjâzâde je rođen u Istanbulu u ulemanskoj porodici (969/1561. godine). Bio je muderris u uglednim medresama, kadija u Halepu, Damasku, Kairu, Bursi, Jedrenu i Istanbulu. Smijenjen je 1604. godine s mjesta istanbulskog kadije pod uticajem Hodžazâde Abdulaziz-efendije. Godine 1605. postavljen je za kazaskera Anadolije, a pet mjeseci poslije i Rumelije, odakle je smijenjen 1606. godine na inicijativu Derviš Mehmed-paše Sokolovića, velikog vezira. Ponovo je postavljen na tu dužnost 1609-10. godine, a potom treći put obavljao je tu dužnost 1617-19. godine. Neosporno je da je njegov utjecaj porastao smjenom sultana Mustafe I, a ustoličenjem Murata IV. Na poziciju šejhu-islama promoviran je 1031/1622. godine nakon Hodžazâde Mehmed Esad-efendije. Međutim, s pozicije šejhul-islama smijenio ga je veliki vezir Kemânkeš Ali-paša 4. oktobra 1623. godine. Drugi put je dužnost šejhul-islama obavljao je od 22. maja 1625. do 10. februara 1632., a potom treći put imenovan je 7. januara 1634. ostavši na toj funkciji do smrti. Kao šejhul-islam stekao je povjerenje Murata IV i sudjelovao je sa sultanom u pohodima na Revan i Bagdad. Dolaskom na vlast sultana Ibrahima brojne su spletke protiv Jahjâ-efendije narušilo njegovo zdravlje. Umro je 27. februara 1644. godine. Kaya 2013b, 245-246.

⁹⁵ Mehmed Esad-efendija (1570-1625) drugi sin šejhul-islama i historičara Hodže Sadeddin-efendije. Bio je muderris u Sulejmaniji, Darul-hadis, kadija u Jedrenu, a potom je urgencijom oca šejhul-islama dospio do pozicije andolijskog kazaskera, potom istabulskog kadije. U vrijeme kada je na položaju šejhul-islama bio njegov stariji brat Hodžazâde Mehmed-efendija (čelebi muftija), postao je anadolijski kazasker, ali je smijenjen s te funkcije kada i njegov brat s funkcije šejhul-islama (1603). Esad-efendija je dva puta postavljan na poziciju rumelijskog kazaskera, i to od februara 1604. do januara 1605. i od juna 1606. do aprila 1608. god. Sultan Osman II je bio njegov zet. Kada je umro njegov brat Mehmed-efendija (2. jula 1615) nakon što je obavio hadž, Esad-efendija je imenovan za šejhul-islama i na tom je položaju ostao nešto duže od sedam godina. Iz drugih izvora znamo da je te godine sam šejhul-islam Esad-efendija Hodžazâde dao ostavku zbog burnih političkih događanja. Iako je pripadao moćnoj i uplivnoj porodici i bio sultanov tast, nije bio u milosti dvora. Zbog ustanka te godine, izdao je nekoliko fetvi o pogubljenju važnih državnika i dvorjana, ali se usprotivio pokušaju ustoličenja Mustafe I po drugi put. Niz događaja koji je uslijedio u toj političkoj konfuziji rezultiralo je ubistvom Osmana II, što šejhul-islam Esad-efendija nije mogao spriječiti. Dao je ostavku na poziciju šejhul-islama 1622. godine, čak nije klanjao dženazu zetu. Drugi put je imenovan za šejhul-islama 1623. i ostao je do smrti, to jest 1625. godine. Aktepe 1995, 340-341.

šejhul-islam u Hodžazâde Mehmed-efendiji, čiji se kredibilitet unutar njegove funkcije i brojni problemi dovode u vezu s Nasuh-pašom, velikim vezinom (1611-1614), koji je bio nasilna i nepopularna ličnost.⁹⁶ On je u svom mandatu u nekoliko navrata pokušao smijeniti tadašnjeg šejhul-islama Hodžazâde Mehmed-efendiju, što se odražavalo na političku stabilnost. I Nergisîjeva je karijera trpila zbog toga, stoga se obratio šejhul-islam u dok je u neizvjesnosti u Istanbulu čekao na novo imenovanje. S obzirom na politički utjecaj Hodžazâde porodice ne čudi da je ovaj šejhul-islam bio među Nergisîjevim adresatima⁹⁷ i da ga je hvalio u Uvodu *Kanûn al-Rašâda*.⁹⁸ Nije poznato u kojoj je mjeri patronat ovog uplivenog člana elitne uleme imao uticaja na karijeru Nergisîja.

Azmîzâde Mustafa Hâletî⁹⁹ je bio Nergisîjev kolega i sam poznati munši. Prva zbirka u Jahjâ-efendijinoj medžmii je *Munšeât* Azmîzâde Mustafe Hâletîja, koji sadrži pisama uglavnom iz perioda kada se uspinjao na sudskoj ljestvici, između 1602-1614. godine. Kada je postavljen za kazaskera Anadolije 1623. godine i relativno se 'usidrio' u sultanskom središtu, i sam je postao adresat pismenih obraćanja i zamolbi drugih sudija. Vjerovatno se u tom periodu i Nergisî obraćao pismom kolegi i nadređenom.

Čelebi Alî-paša¹⁰⁰ bio je jedini vezir kome je pisao Nergisî. Nisu nam poznati detalji o njihovom odnosu ili eventualnom direktnom uticaju Alî-paše na karijeru Nergisîja.

Ganîzâde Mehmed Nâdirî¹⁰¹ bio je jedan od autora iz medžmue šejhul-islama

⁹⁶ İşbilir 2006, 428.

⁹⁷ Vidi bilješku 80.

⁹⁸ Nergisî, *Kanûn al-Rašâd*, IV/5, 1868.

⁹⁹ Azmîzâde Mustafa Hâletî (1570-1631), rođen je u Istanbulu, sin je učitelja sultana Murata III. Bio je iznimno obrazovan, kadija, pjesnik i munši. Tokom karijere bio je mulazim kod Hodže Sadeddîn-efendije, potom muderris u prestižnim medresama, potom kadija u Šamu, Kairu, Bursi, Jedreni, Istanbulu, 1618. kadija Egipta urgencijom Osmana II. Godine 1623, dolaskom na prijestolje sultana Murata IV, postao je anadoljski kazasker. Godine 1627. postao je rumelijski kazasker, a 1629. je umirovljen. İpekten 1991, 348-349.

¹⁰⁰ Čelebi Alî-paša Güzelce (u. 1030/1621) je bio sin Ahmed-paše, beglerbega Tunisa. Obavljao je funkciju sandžak-bega Dimjata, Tunisa, Peloponeza i Kipra. Nakon što je postao vezir, postavljen je na funkciju beglerbega Tunisa (1617. godine). Treba istaknuti da je zbog vrijednih darova sultanu Osmanu II imao posebno štovanje među drugima, pa je 1619. godine postavljen za velikog vezira, a zbog profesionalnog zalaganja uživao je i sultanovu naklonost. Bostan 1989, 424-425; Pečevića 2000, 313.

¹⁰¹ Ganîzâde Mehmed Nâdirî (u. 1626), učenjak, pjesnik, munši i kadija, autor iz medžmue šejhul-islama Jahjâ-efendije. Bio je sin bivšeg kazaskera, a svoj mulâzemet dobio je od Hodže Sadeddîn-efendije. On je postao zet šejhul-islama Sunullâh-efendije i postavljen je za kadiju Soluna (1602) nakon deset godina profesure u istanbulskim medresama. Postavljen je za anadoljskog kazaskera 1612-1614, a rumelijskog kazaskera 1619. godine te 1624-25. godine. Umro je nakon šestomjesečne bolesti u Istanbulu u februaru 1627. godine. Uzun 1996, 355-356.

Jahjâ-efendije. Nergisî je s njim održavao kolegijalne veze kroz pisma i čestitke. Nije poznato da li je njihovo poznanstvo imalo značaja za Nergisîjevu karijeru.

Mulla Ali Zengibarlı¹⁰² jedan je od adresata koji je ušao u Nergisîjev autograf. Očigledno je da je između njega i Nergisîja postojala pisana komunikacija, budući da je sačuvan odgovor na Ali-efendijino pismo i ujedno čestitka za postavljanje na mjesto rumelijskog kazaskera i povratak s vojnog pohoda.

Ako se pažljivo interdisciplinarno analiziraju i promotre Nergisîjeva pisma, kao i druga pisma iz toga doba, mogu nam ponuditi sliku društvene stvarnosti u kojoj se ističe pojedinac unutar društvenog konteksta i prepoznaje društvena mreža i njeni sudionici, koji čine posebnu društvenu podgrupu. Intelektualna mreža u kulturnohistorijskom kontekstu bila je važeća i aktualna, za neke poticajna u karijernom smislu, a za druge nedostižna, u kojoj usljed uticajnog položaja najbliže rodbine neki imaju više sreće nego talenta, znanja i sposobnosti. Razlog tome je, nažalost, čvrsto spletena 'intelektualna mreža', koja je stupila na scenu s početka 17. stoljeća. Oko 1600. godine članovi istanbulske porodice zaposjeli su sve visoke sudske položaje, a njihovi sinovi primali su mulazemete (potvrde o kompetenciji) od najboljih profesora, sticali su potrebno iskustvo u istanbulskim medresama i lahko prelazili na sudske položaje visokog ranga.¹⁰³ Zahvaljujući razvijanju te mreže koja je bila 'čvrsto sazdana', oni koji nisu imali porodičnu i prijateljsku zaleđinu u prijestolnici, imali su manje mogućnosti da se svojim sposobnostima i talentom nametnu središnjoj kulturnoj, administrativnoj i ulemanskoj sceni.¹⁰⁴ Takva društvena konstelacija u kojoj korumpiranost grupa i pojedinca podriva temelje zdravog društva pogoduje urušavanju, nažalost, i ličnog i strukovnog morala.

Stoga su munšeâtî vrlo zanimljivi izvori za istraživače socijalne i kulturne historije, kao i za istraživače političke historije društva, jer kroz takvu korespondenciju, u kojoj su jasno definisane strane pokrovitelja (patrona) i štíćenika (klijenta), pratimo razvoj društva i hijerarhije, kako administrativno-upravne (umera) tako i ulemanske.

Analiza jezika i sadržaja pisama najbolje opisuju odnos pokrovitelja i štíćenika, kao i uvid u kontekst i 'jezik vjernosti',¹⁰⁵ kojim su munšijî ostvarivali komunikaciju prema višoj razini. Autori pisama pridavali su poseban značaj odabiru riječi u odnosu

¹⁰² Mulla Ali Zengibarlı je obavljao značajne funkcije kao što su muderris na Galati, Bursi, Edirni, kadija u Istanbulu, anadoljski kazasker (1621), a kratko vrijeme istovremeno i rumelijski kazasker, s kojih je smijenjen u maju 1622. godine. Bio je imenovan za kadiju Mekke, što je odbio. Umro je 1033/1623. godine. Süreyya 1996, 251.

¹⁰³ Zilfi 1988, 73-74.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Woodhead 2013, 486.

na osobe kojima se pismeno obraćaju (topos uglađenog i elegantnog vokabulara).¹⁰⁶ Posebna je etikecija bila prema osobama na višoj hijerarhijskoj poziciji, pa su i pisma njima upućena s kitnjastijim stilom i složenijim frazama. Pritom su autori pazili da iznose svoje želje ponizno i hvale svoga adresata (topos odanosti i vjernosti). S obzirom na kulturni kod kojim su pisana pisma, ona uvijek metaforički opisuju taj društveni odnos.

Analizom sadržaja sklapa se jasna slika međusobnih relacija i način na koje su se jedan drugom obraćali, koliko su se međusobno uvažavali, šta su očekivali od viših instanci, ali i podatke iz profesionalnog razvoja. U tim pismima sa specifičnim kulturnim i literarnim kodom nije lahko razlikovati iskrenu vjernost i prijateljstvo s jedne, te šticečnički položaj i interese s druge strane. Jedan od ključeva za razumijevanje tih relacija jesu izrazi kojim su autori opisivali sebe u odnosu na primatelja pisama. Uobičajena značenja skromnosti i poniznosti u frazama, tipa *ovaj ponizni (bu hakīr)*, *beznačajni sluga (bende-i bīqadār)*, *slabašni rob ('abd-ul-ḥaqīr)* pripadaju toposima i nije tako jednostavno objasniti značenje takvog odnosa i takve metaforičke topike pisama.

Pisma upućena višim hijerarhijskim instancama (sultani, veziri, šejhul-islami, kazaskeri, visoka ulema) konstantno su prožeta kroz molitve i blagoslove metaforičnim toposima koji izražavaju želju za njihovu krajnju sreću, bogatstvo, blagostanje, zdravlje i profesionalni uspjeh, što bi neizostavno trebalo da sugerise odanost i vjernost pošiljatelja. Samo nekoliko paša pojavljuje se na listi adresata u šest zbirki Jahjâ-efendijine složene medžmue. Uzrok tome mogao je biti to što se s promjenom političke scene mijenjala i društvena perspektiva, time i izbor pisama u kompilaciji sastavljenoj petnaestak godina nakon nestanka moćnih adresata. Čestitke i preporuke velikanima koji nisu živi ili su smijenjeni više ne odgovaraju profilu medžmue. To ne znači da pisma nisu bila napisana, pa možda negdje i sačuvana kao pokazatelj kulturnog koda pristojnosti.

Najznačajniji osmanski autori pisama u periodu 1600-1630. godine bili su općenito pripadnici osmanske uleme, kao i kadije njima podređene, koji su nastojali da napreduju u sudskoj hijerarhiji. Za takve ljude sastavljanje pisama bilo je dio opće literarne kompetencije koja je uključivala pisanje šerijatskih komentara, poslanica, fetvi, vakufnama i poezije. Analizirajući spisateljski opus visokorangirane uleme iz vremena Murada III (1574-1595), Suraiya Faroqhi zaključuje da je trećina uleme spadala u autore čiji je književni rad nadilazio minimalne zahtjeve za napredovanjem u sudskoj i obrazovnoj hijerarhiji. To je, prema Faroqhi, otvaralo vrata napredovanju i uspostavljanju uske veze između *uleme* ('*ulamā*') i *umera* (*umarā*'), u kojoj su dvorski

¹⁰⁶ Gačanin 2018, 82-89.

administratori, tj. *umera*, dobročinitelji, a *ulema* štićenici svojih pokrovitelja.¹⁰⁷ Dakle, iako je sultan uvijek bio *par excellence* kulturni i profesionalni pokrovitelj u punom smislu te riječi, on nikad nije bio jedini pokrovitelj u svim aspektima i manifestacijama kulturnog života.

Do početka 17. stoljeća bilo je općeprihvaćeno mišljenje da je ulema školovana u pravnim znanostima i na arapskom jeziku bila među priznatim majstorima inšâ-stila. Adrese na koje su upućivana pisma glasile su na pripadnike *umerâ* (vojno-administrativna klasa školovana na dvoru), koji su i sami bili književni i pjesnički znalci. Autori stiliziranih pisama njihovim upućivanjem vezirima, beglerbegovima, kazaskerima i drugim značajnim ličnostima društvene i kulturne elite u prijestolnici, suštinski su ulagali napore u izgradnji sopstvene karijere. Elegantan inšâ-stil nije bio samo literarni doseg već je imao pragmatičku prirodu kao ulaznicu u osmansku elitu. U kontekstu brzog mijenjanja društvenog i političkog sistema, u kojem brojni autori traktata uočavaju korupciju uleme i opadanje svih standarda kao veliki problem, umijeće pisanja pisama s početka 17. stoljeća otvara priliku da glas pojedinca govori sam za sebe.

Zaključno razmatranje

Obrazovane Osmanlije vrlo su ozbiljno shvatali korespondenciju i dobro pismo nije bilo samo sredstvo komunikacije nego je i, također, bilo sredstvo demonstracije literarne verziranosti autora, njegovog društvenog položaja i njegovih strukovnih aspiracija. Zbirke pisama u osmanskoj književnoj tradiciji pojavljuju se već s kraja 14. stoljeća i važe za vrijedne izvore bogate informacijama o životu i profesiji munšija, njihovim tekstovima i povodima pisanja, historijskom kontekstu u kojem su djelovali te drugim dragocjenim podacima. Analize takvih zbirki privatnih pisama, posebno ako se proučavaju integralno s drugim izvorima, morale bi biti vrijedan izvor informacija za razumijevanje najsuptilnijih aspekata socijalne i kulturne historije naroda koji su bili uključeni u kulturnom konglomeratu Osmanskog Carstva, uključujući Bosanski ejalet i njegove susjede. Pisma kao epistolarna forma bošnjačke književne prošlosti, ali i historijski dokumenti, još uvijek nisu zauzela odgovarajuće mjesto u naučnim istraživanjima u Bosni i Hercegovini. U prilog tome idu novije studije o pojedinačnom identitetu predstavljenom kroz narativne i popularne tekstove na osmanskom turskom jeziku, koje ukazuju na potencijal ove vrste pisanih izvora.¹⁰⁸

Za razliku od pisama i dokumenata koji su zavedeni u priručnike korespondencije s pažljivim napomenama o tačnim oblicima adresa, pozdrava, formula rastanka,

¹⁰⁷ Faroqhi 1973, 209.

¹⁰⁸ Vidi: Kafadar 1989, 121-150; Murphey 2002, 135-170.

mnoga pisma u privatnim zbirkama sadrže samo osnovni tekst bez zaglavnih i zaključnih proširenih titularnih formalnosti, to jest skraćeni su egzemplari elegantnog pisanja većinom izvađeni iz tačno definiranog konteksta. Iako je njihova primarna vrijednost u inšâ stilu, zbog kojega su bila izabrana u zbirke, ova pisma su i izvori podataka koji zumiraju i detaljiziraju sliku historijskih fagmenata te pojačavaju svjetlo na detaljima metafizičke slike koja izmiče istraživačima, koji se, uglavnom, ne mogu odmaći od suhoparnih činjenica u oslikavanju životnih detalja. Pored oslikavanja društvenog i političkog konteksta, detalji iz pisama mogu se pretvoriti u uzbudljivu potragu za odgovorima na temeljna metafizička i ontološka pitanja koja zaokupljaju pojedinca u kontekstu vremena i društva

Ova vrsta pisama vrijedan su izvor i za izučavanje specifičnog odnosa *patron-klijent*, u kojoj su jasno definirane strane pokrovitelja (patrona) i štíćenika (klijenta) i kroz koje nam je omogućeno da pratimo razvoj društva i hijerarhije, kako administrativno-upravne tako i ulemanske. Upravo su ta pisma važni sekundarni izvori pogodni za zumiranje historijske slike s detaljima koji pobliže određuju prirodu tih odnosa, kao i razvijanje 'intelektualnih mreža' u 17. stoljeću.

Munšeâte su većinom pisali kadije, pa kroz takav jedan munšeât opserviramo kadijsku karijeru i načine njenog razvoja, za koju je umješnost pisanja inšâ proze bila visoko poželjna kao obilježje pripadnosti osmanskoj obrazovnoj eliti, ali nedovoljna da uvijek osigura i profesionalni uspjeh.

U ovom istraživanju pratimo sudsku karijeru na primjeru Nergisîjevih pisama, koji je lične zamolbe najviše upućivao kazaskerima šaljući im pisma i stihove kao darove. To je razumljivo, jer je jedno tako pažljivo sastavljeno i stilizirano pismo samo po sebi postajalo lični dar, jedan oblik transakcije ili komunikativnog čina, koji je bio isto toliko značajan zbog samog sebe kao i zbog značenja. Ukoliko pažljivo opserviramo sudsku hijerarhiju, utoliko ćemo bolje shvatiti značaj takvog literarnog dara koji su kadije upućivali nadređenom – kazaskeru. Većina kadija nije imala stabilne prihode tokom sudske karijere niti zagarantovanu finansijsku potporu, a posebno u periodima između naimenovanja. Naimenovanja i smjene kadija su bile u ingerenciji kazaskera, najvišeg predstavnika sudske hijerarhije. Preimenovanja su se vršila svake godine ili najviše svakih dvadeset mjeseci, što suštinski nije spriječilo korumpiranost sudskog sistema i kadija nego je, naprotiv, pogodovalo korumpiranosti sudstva. Smijenjene kadije nisu imali garancije da će uopće dobiti mandat u drugom kadiluku, ukoliko nisu imali u zaleđini uplivnu porodicu ili pojedinca unutar *umerâ* i *ulemâ*.

Dakle, pažljivo iščitana i analizirana zbirka pisama, kao ona koju je sastavio Nergisî (17. st.) iz Sarajeva, oslikava mrežu prepiske s brojnim osobama *zbog stanja*

potrebitosti i traganja za srećom. U stalnoj brizi o budućnosti karijere neumorno je pisao potencijalnim pokroviteljima, šaljući im blagoslove, tražeći njihovo pokroviteljstvo i zaštitu te urgencije za prijatelje. Kroz ovu vrstu pisama, pored ostalog, precizno se može sklopiti mreža poznanstava, prijatelja i pokrovitelja te sagledati njihovi odnosi, posebne relacije i druge informacije bitne za shvatanje društvenih mehanizama tog doba. Za kulturološka istraživanja je zanimljiva struktura adresata i njihov sadržaj, koji na najbolji način opisuju društvenu klimu, koja je u nekim elementima pokazivala simptome klijentelizma i nepotizma.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

1. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (IÜK), *Munše'ât Meğmūasi*, TY 1526.
2. İstanbul, Tokapı Saray Müzesi (TSM), *Asālību al-makātīb / Munša'ât*, Revan 1056.
3. Wien, Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB), *Munšeāt-i Nergisi*, Cod. N.F. 437.
4. İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesi (SK), *Munšeāt-i Veysi*, Esad Efendi, No. 3330.
5. *Munšeāt-i Veysi*, İstanbul, 1286/1869.
6. Toronto, Birnbaum collection, Ahmed-dede Fasîh, *Meğmūa-yi munš' eât*, T 108.

Literatura

1. Aktepe, M. 1995, Hocasâde, Esad Efendi. TDV İA, C. 11, 340-341.
2. Akün, Ö. F. 1964, Nergisî. İA, C. 9, 194-197.
3. Atçıl, A. 2009, The Route to the Top in the Ottoman *İlmiye* Hierarchy of the Sixteenth Century, *Bulletin of SOAS* 72, 3. London: University of London, 489-512.
4. Bašagić, S. 1986, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti: Prilog kulturnoj historiji Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Svjetlost.
5. Birnbaum, E. 2015, *Ottoman Turkish and Çağatay MSS in Canada*, Vol. 6. Leiden-Boston: Brill.
6. Bostan, I. 1989, Ali Paşa Güzelce. TDV İA, C. 2, 424-425.
7. Çaldak, S. 2006, Nergisî. TDV İA, C. 32, 560-562.

8. Durmuş, İ. 2000, İnşa. TDV İA, C. 22, 334-337.
9. Faroqhi, S. 1973, Social Mobility among the Ottoman 'Ulema in the Late Sixteenth Century *International Journal of Middle East Studies*, 4. Cambridge: University Press, 204-218.
10. Gačanin, S. 2017, Zadužbine Ferhad-paše Sokolovića kao impuls kulturnog i intelektualnog resursa Banje Luke: prva javna biblioteka. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 66/2016. Sarajevo: OIS, 111-133.
11. Gačanin, S. 2018, *Pisma. Uvodna studija o tumačenju pisama kao izvora za opću, kulturnu i književnu historiju*. Sarajevo: OIS.
12. Gadžo-Kasumović, A. 2008, Mulla u Bosanskom ejaletu. *Anali GHB*, br. 27-28. Sarajevo: GHB, 5-67.
13. Gökyay, O. Ş. 1974, Tanzimat Dönemine Değın Mektup. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* s. 274. Ankara: Turk Dil Kurum, 17-23.
14. Hagen, G. 2003, *Ein osmanischer Geograph bei der Arbeit Entstehung und Gedankenwelt von Kâtib Čelebis Ğihānnumā*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
15. Haksever, H. İ. 1998, Münşeat mecmualari ve edebiyat tarihimiz için önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 73-86.
16. Nergisî, M. 1285/1868, *Hamsa-i Nergisî*. Istanbul: Tatayas Divitciyan.
17. İpekten, H. 1991a, Atâi Nev'izâde. TDV İA, C. 4, 40-42.
18. İpekten, H. 1991b, Azmîzâde Mustafa Hâletî. TDV İA, C. 4, 348-349.
19. İpşirli, M. 2011, Taşköprizâde Kemâleddin Efendi. TDV İA, C. 40, 152-154.
20. İşbilir, O. 2006, Nasuh Paşa. TDV İA, C. 32, 426-428.
21. Kafadar, C. 1989, Self and Others: The Diary of a Dervish in seventeenth-century Istanbul and First-person Narrative in Ottoman Literature. *Studia Islamica* LXIX. Paris: G.P. Maisonneuve-Larose, 121-150.
22. Kaya, B. A. 2013a, Veysi. TDV İA, C. 43, 76-77.
23. Kaya, B. A. 2013b, Yahya Efendi, Zekeriyazâde. TDV İA, C. 43, 245-246.
24. Küçük, S. 2000, Kafzâde Fâizî. TD İA, C. 24, 162-163.
25. Mašić, M. 2012, Jedna mersija Muhameda Nerkesije, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 61/2011. Sarajevo: OIS, 219-236.
26. Minorsky, V. 1943 (ed. and tr.), *Tadhkirat al-mulūk: A Manual of Safavid Administration (circa 1137/1725)*. London: GMS (Cambridge, England: Published and distributed by trustees of the E.J.W. Gibb Memorial 1980).

27. Mujezinović, M. i Traljić, M. 1977, Vakufnama iz 1630. godine o osnivanju biblioteke Mevla Husamuddina Bošnjaka u Banjoj Luci. *Glasnik Vrhovnog IS*, XL. Sarajevo: Vrhovno starješinstvo SFRJ, 28-39.
28. Mujić, M. 1987 (prir.), *Sidžil mostarskog kadije 1632-1634.*, prevod, uvod i bilješke Muhamed Mujić. Mostar: Pva književna komuna.
29. Murphey, R. 2002, Forms of Differentiation and Expression of Individuality in Ottoman Society. *Turcica* 34. Paris-Louvain: Éditions Peeters, 135-170.
30. Nergisî, 2013, *Kânûnu'r-reşâd*, haz. Bahir Selcuk. Istanbul: Kesit.
31. Niyazioğlu, A. 2017, *Dreams and Lives in Ottoman Istanbul. A Seventeenth-Century Biographer's Perspective*. London-New York: Routledge.
32. Özergin, K. 1988, Rumeli kadılıkaları'nda 1708 düzenlemesi. In: *Ismail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*. Ankara: TTK, 251-309.
33. Pečevića, I. A. 2000, *Historija 1576-1640.*, I-II. Sarajevo: El-Kalem.
34. Selçuk, B. 2009, *Meşşaku'l Uşşak* (İnceleme Metin). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
35. Şeyhî, M. 1989, *Vekâyiü'l-fuzalâ I*, haz. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yayınları.
36. Süreyya, M. 1996, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayer. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
37. Šabanović, H. 1959, *Bosanski pašaluk*. Sarajevo: Naučno društvo SR BiH.
38. Šabanović, H. 1943, Popis kadiluka u Europskoj Turskoj od Mostarca Abdullaha Hurremovića, *Glasnik HZM u Sarajevu*. Sarajevo: Državna tiskara, 307-356.
39. Šabanović, H. 1973, *Književnost Muslimana BiH*. Sarajevo: Svjetlost.
40. Trako, S. 1961, Al Vasfu 'l-kâmil fi ahvâli vezîri 'l-âdil. Biografija bosanskog vezira Murteza-paše od Muhameda Nergisija". *Prilozi za orijentalnu filologiju* X-XI/1960-61. Sarajevo: OIS, 179-192.
41. Uzun, M. 1996, Ganîzâde Mehmed Nâdirî. TDV İA, C. 13, 355-356.
42. Uzun, M. 2006, Münşeât. TDV İA, C. 32, 18-20.
43. Walsh, J. 1969, The Esâlibü'l-Mekâtîb (Münşe'ât) of Mehmed Nergisî Efendi. *Archivum Ottomanicum*, I. Wiesbaden: Harrassowitz, 213-302.
44. Woodhead, C. 2007, Circles of correspondence: Ottoman letter-writing in the early seventeenth century. *Journal of Turkish literature* 4. Ankara: Bilkent University, 53-68.
45. Woodhead, C. 2013, Writing to Grand Vezir: Azmizade Efendi's Letters to

- Nasuh Paşa 1611-1614. In: Emecen, F. et al. (eds), *Osmanlı'nın izinde: Prof. Dr. Mehmed İpşirli armağanı*. İstanbul: Timaş, 485-492.
46. Zilfi, M. C. 1988, *The Politics of Piety: The Ottoman Ulema in th Postclassical Age (1600-1800)*. Minneapolis: Bibliotheca Islamica.

Sabaheta Gačanin

Nergisi's literary letters (17th century) as biographical and historical sources

Summary

Beyond doubt, *munsheâts* represent a significant secondary source of research into the social developments of a particular time period. Based on the individual narrative, they disclose the “social pulsation” in the development of individual career paths. The content of the letters written by the renowned *munshî* Nergisî from Sarajevo, a highly educated, talented and ambitious qâdî directly and indirectly offer diverse information about the vocational, cultural and social context in the first half of the 17th century. An analysis and interpretation of Nergisî's letters as well as his works offer an opportunity for the reconstruction of the biographical and social circumstances which defined his career. The network of correspondence built by ambitious qâdî Nergisî is a source of valuable information about the painstaking struggle through the class of *ulamâ* in a constant search for the patronage and positioning at a higher judicial level, even the Court itself.

Members of *ulamâ* educated in legal science in Arabic were the recognized masters of *inshâ* style. By writing down the *munsheâts*, they left behind artistic literary works which, having been personal references, were initially addressed to the members of *umerâ* (the viziers, beylerbeys, qâdiaskers and other important figures of the social and cultural elite in the capitol). Later they became independent artistic collections used to study the style and role models for transcribing. In essence, by addressing them, qâdis, authors of stylized letters, made efforts to build their own career. Therefore, such letters were rather specific in their pragmatic nature, being a ticket for the Ottoman elite. In their letters, the authors of the *munsheâts*, Nergisî himself as well, wrote in a convoluted metaphorical manner about the corruption of *ulamâ* and a drop in all the standards, which was an opportunity for the voice of an individual to speak for himself.

Nergisî belonged to a highly educated *ulamâ*. For him, writing letters was an integral part of the overall literary competence which involved the writing of shari'a commentaries, epistles, fatwas, endowment (waqf) certificates and poetry. His literary work surpassed the minimum requirements for the advancement in both judicial and educational hierarchy, which was to open a door to him for the judicial and artistic career. After twenty years of service in the provinces, he had an opportunity to crown his career as a court chronicler, only for a short while though – a single day of the crusade to Erevan, when he fell off his horse and died afterwards.